

Bodemverbeteraar zonder status

**BOKASHI MAG ALLEEN
MET ONTHEFFING**

Tekst: Egbert Jonkheer
Foto's: Egbert Jonkheer, Cumela Communicatie

Maaisel en andere plantenresten ter plekke fermenteren tot bokashi is populair onder terreinbeheerders. De onduidelijkheid rondom de bijzondere bodemverbeteraar suddert echter al jaren voort, want hoe goed is het nu voor bodem en milieu? En mag je het nu wel of niet maken? Iedereen wacht op helderheid.

Waterschappen, natuurorganisaties en andere terreinbeheerders doen het steeds vaker: bokashi maken van sloopmaaisel, bermgras, blad en ander organisch materiaal. Bokashi maken is een vorm van inkuilen, waarbij er in twee maanden tijd een rui product ontstaat, dat wordt gebruikt als bodemverbeteraar. Vanuit het oogpunt van de terreinbeheerders is het een begrijpelijke keuze; het is vaak goedkoper dan afvoer, het voorkomt gesleep met materiaal en je hebt nuttig hergebruik op locatie. Gemeenten gebruiken de bokashi bijvoorbeeld in hun plantvakken en boeren in de buurt rijden het uit over hun percelen. Hoe circulair wil je het hebben?

Grote composteerders zijn minder enthousiast over bokashi. Zij zien een ongelijk speelveld ontstaan, waarbij verschillende typen verwerkers met verschillende regels worden geconfronteerd en waarbij composteerders in de regel hogere kosten moeten maken. Dat is echter niet het belangrijkste, zegt directeur Arjen Brinkmann van brancheorganisatie BVOR: "Wanneer je lokaal reststromen tot bokashi zou willen verwerken, is het belangrijk dat er goed zicht is op de mogelijke meerwaarde, de risico's en op de claims die er over bokashi worden gedaan. Die zijn namelijk matig onderbouwd. Zorg eerst voor wetenschappelijke onderbouwing en ga dan bekijken onder welke voorwaarden je dit zou willen toestaan. Daar komt bij dat

zoals de wetgeving nu is, je het gewoon niet mag maken en niet mag uitrijden. Er mogen alleen pilots plaatsvinden wanneer daarvoor ontheffing is gegeven door de Omgevingsdienst, maar in de praktijk is daarvan nu meestal geen sprake."

WETEN WAT JE DOET

Een bedrijf dat veel ervaring heeft met het maken van bokashi is Loonbedrijf Jansen Wijhe in Wijhe, dat door heel Nederland actief is in het opzetten van bokashi-hopen voor verschillende terreinbeheerders.

Bokashi onderscheidt zich van compost doordat dit het bodemleven meer stimuleert.

Acht jaar geleden begon Jansen er op kleine schaal mee in eigen beheer, naast zijn reguliere composteringstak. “We wilden weten hoe het werkt en ervaring opdoen met wat er wel en niet kan, want je moet het leren”, vertelt Koen Jansen. “Inmiddels hebben we het proces goed onder de knie en dat is de reden dat steeds meer partijen ons betrekken bij projecten”, aldus de ondernemer. Jansen werkt onder meer voor gemeenten, waterschappen en natuurorganisaties, waar het bedrijf hoofdzakelijk (sloot)maaisel en blad voor verwerkt. “We verschedden het materiaal, mengen en bevochtigen het, rijden het vast en dekken de hoop af. Eventueel helpen we na acht tot tien weken ook met het uitrijden. Op die manier kunnen we het proces van begin tot eind begeleiden.”

Ook Jansen ziet dat terreinbeheerders soms worstelen met onduidelijke regelgeving en constateert dat Omgevingsdiensten niet altijd dezelfde lijn trekken. Vergunningen voor een pilot worden echter zeker niet zomaar verstrekt. “Het is belangrijk dat je het serieus aanpakt. Dat betekent geen partijen met zwerfvuil verwerken, maar met schoon materiaal beginnen. Dat vraagt een goede afstemming met de opdrachtgever. Verder moet je de hoop netjes opzetten. Omdat de hoop maar dertig graden wordt, gaan onkruidzaden en ziektekiemen niet kapot door de hitte, zoals met composteren. Door de warmte gaan de zaden wel kiemen, maar krijgen ze geen licht en sterven af. Wij zien geen problemen met ziekten en onkruidzaden.”

‘VANUIT HET OOGPUNT VAN DE TERREINBEHEERDERS BOKASHI HET EEN BEGRIJPBARE KEUZE’

Het eindproduct is een waardevolle bodemverbeteraar, vindt Jansen, al is het een totaal ander product dan compost. “Het materiaal is minder ver afgebroken, maar dat is juist gunstig voor het bodemleven. Ik zie het zo: met bokashi voer je het bodemleven, met compost de plant. Voor beide producten is plek.”

CIRCULAIRE ECONOMIE

Terreinbeheerders proberen aandacht te vragen voor de voordelen van bokashi en ijveren al geruime tijd voor een erkenning van het product. “Bokashi is een prachtige toevoeging voor de kleine kringloop”, zegt Astrid Meier, zelfstandig adviseur in de watersector en werkzaam voor de Biomassa-alliantie, waarin verschillende gemeenten, waterschappen en andere partijen samenwerken aan circulair terreinbeheer. De gelegenheidssamenwerking dringt in Den Haag aan op een aanpassing van de vrijstellingsregeling, waardoor het mogelijk wordt om op kleine schaal (maximaal 600 kubieke meter per keer) compost en bokashi te mogen maken. “De huidige vrijstellingsregeling knelt, omdat je op dit moment alleen vers materiaal in een straal van vijf kilometer op het land

mag brengen. Wij vinden het niet logisch dat een tussenstap, zoals het maken van bokashi, niet is toegestaan. Het enige wat je toevoegt aan de hoop zijn effectieve micro-organismen en die hebben nota bene de biologische SKAL-certificering.”

Er is veel belangstelling voor Bokashi, omdat het lokaal mag worden verwerkt als er een ontheffing is.

De alliantie pleit er bovendien voor om compost en bokashi vrij te stellen van de Meststoffenwet door er een aparte categorie van te maken. De mineralen die erin zitten, zouden volgens hen niet mee hoeven te tellen voor de boekhouding, omdat ze gebufferd zitten in de organische stof. Het zou de lokale kringlopen verder stimuleren. “Wat ons betreft wordt het ter plekke verwerken van reststromen het nieuwe normaal, mits dat netjes gebeurt”, zegt Meier. “Daar kun je echter afspraken over maken.”

MEER ONDERZOEK

De ogen zijn nu gericht op de ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Infrastructuur en Waterstaat, die recent nog in een brief aan waterschap Brabantse Delta lieten weten dat ze momenteel onderzoek laten doen naar bokashi. De ministeries geven aan te willen bekijken of er “beleidsaanpassingen mogelijk zijn die voldoende ruimte geven voor circulair terreinbeheer”. Ze tonen kortom goede wil, maar beloven niets.

De Biomassa-alliantie heeft alvast een concept-checklist met regels opgesteld, die er volgens haar aan kan bijdragen dat het maken van bokashi goed en veilig gebeurt. Onderdeel daarvan is onder meer een goede check van het bronmateriaal, dat nagenoeg vrij moet zijn van afval, onkruidzaden en ziektekiemen. Of en hoe je dat moet borgen, is de volgende vraag. BVOR-directeur Brinkmann blijft voorlopig sceptisch. “Ik heb nog niet gezien dat er nieuw onderzoek is naar het proces van het maken van bokashi of het bewijs dat onkruidzaden goed worden afgedood. Tot nu toe is dat vooral anekdotisch. Ik sluit zeker niet uit dat bokashi een mooie nichemarkt kan worden, mits het maar goed wordt onderhouden.”

‘BOKASHI IS EEN PRACHTIGE TOEVOEGING VOOR DE KLEINE KRINGLOOP’

DE WET EN BOKASHI

Wat mag nu wel en wat mag nu niet als het gaat om het maken en gebruiken van bokashi? De herziene Vrijstellingsregeling plantenresten biedt geen mogelijkheid om bokashi te maken en die ter plekke te gebruiken. De regeling geldt namelijk alleen voor het opbrengen van vers materiaal, al dan niet na verkleinen. Dat mag in een straal van vijf kilometer rondom de plek van winning worden aangewend. Als je er eerst bokashi of compost van maakt, valt dat echter niet onder de regeling.

Zodra je iets gaat doen met het materiaal valt dat namelijk onder het Activiteitenbesluit en daarin staan geen regels over het maken van bokashi. Wel mag er lokaal met vergunning tot 600 kubieke meter aan eigen reststromen worden gecomposteerd. Voor bokashi kan dit alleen wanneer de Omgevingsdienst ontheffing heeft gegeven voor een pilot, waarin er dus onderzoek wordt gedaan naar het proces.

WAT IS BOKASHI?

Bokashi is het product dat ontstaat bij het fermenteren van organisch materiaal. Het eindproduct lijkt op compost, maar het komt tot stand in afwezigheid van zuurstof. Ook wordt de hoop minder warm: 30 tot 40 graden Celsius, tegenover 55-65 graden bij compost. Als grondstof kan er van alles worden gebruikt, van sloot- en bermmaaisel tot blad en gewasresten. Het bronmateriaal wordt gemengd met kalk, vervolgens natgemaakt met een oplossing van effectieve micro-organismen en daarna vastgereden en met plastic afgedekt.

Na ongeveer acht tot tien weken fermenteren is het product 'rijp' en kan de kuil weer worden opengemaakt, waarna het materiaal kan worden gebruikt als bodemverbeteraar. Omdat het minder verteerd is, valt er voor het bodemleven meer om te zetten dan bij compost, maar compost bevat op zijn beurt meer stabiele organische stof.

Er gelden geen vaste regels voor het maken van bokashi, al worden er in de regel 'effectieve micro-organismen' toegevoegd aan de hoop. De belangrijkste leveranciers van de bacteriepreparaten en de benodigde kennis zijn Agriton en Bij de Oorsprong. De kosten aan toevoegingen bedragen ongeveer € 10,- per ton. Daar komen de kosten voor het opzetten en afdekken van de hoop nog bij.

**'DE MINISTERIES WILLEN
BEKIJKEN OF ER
BELEIDSAANPASSINGEN
MOGELIJK ZIJN'**